

เปิดบ้านครูมนตรี ตราโมท แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของศิลปิน ครูดุริยางคศิลป์ไทย

ครูมนตรี ตราโมท

ศิลปินแห่งชาติ

สาขาดนตรีไทย

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๘

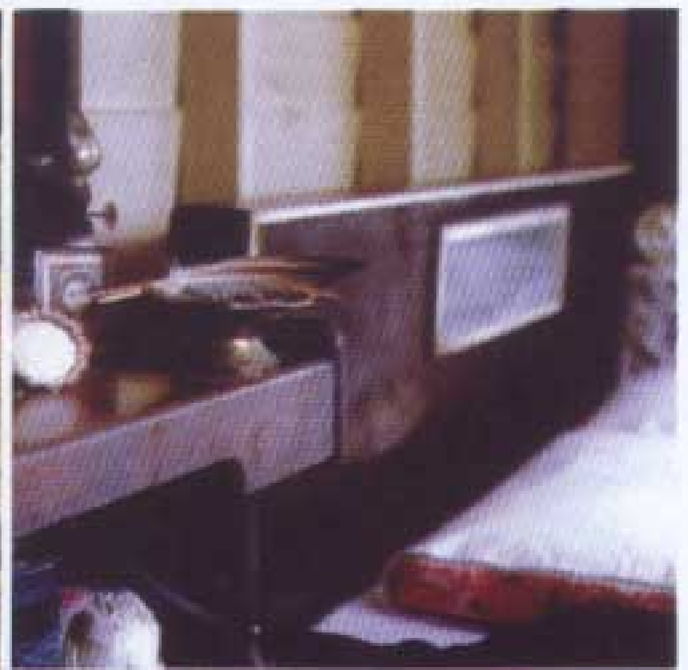
พิพิธภัณฑ์บ้านครูมนตรี ตราโมท

ครูมนตรี ตราโมท จากสุพรรณบุรีมารับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ ตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี ที่กรุงเทพฯ ท่านไม่มีบ้านเป็นของตนเองแต่ได้รับความอนุเคราะห์จากขุนนางในสมัยนั้นให้ที่พักอาศัยมาโดยตลอด เมื่อเกษียณอายุราชการ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ท่านจึงใช้เงินบำเหน็จซื้อบ้านของตนเองหลังแรกและหลังเดียวของท่าน ซึ่งตั้งอยู่ที่ บ้านเลขที่ ๘๑ หมู่ ๑๑ ซอยพิชยนันท์ ๒ (โสมส่องแสง) ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เป็นบ้านไม้ ๒ ชั้นในเนื้อที่ ๖๐๐ ตารางวา บ้านนี้ซื้อต่อจากเจ้าของเดิม เมื่อแรกนั้นบ้านนี้ตั้งอยู่ท่ามกลางท้องนาและร่องสวน ไม่มีน้ำประปาและไฟฟ้า อาศัยคันนาและถนนของซอยเรวดีเป็นทางออกสู่ถนนติวานนท์ ถึงแม้จะเป็นบ้านที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก แต่ครูมนตรีพอใจบ้านหลังนี้มาก เนื่องจากเป็นบ้านที่เงียบสงบแวดล้อมด้วยบ่อน้ำและต้นไม้นานาชนิดทั้งไม้ดอกและไม้ผล

เมื่อครูมนตรีซื้อบ้านดังกล่าวแล้วได้ปรับปรุงบ้านให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ ท่านได้ต่อเติมห้องพระเพื่อเป็นที่สักการะพระรัตนตรัย เทพและครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ซึ่งต้องปฏิบัติเป็นประจำทั้งเช้าเย็น ตามแบบโบราณาจารย์ทางดุริยางคศิลป์ปฏิบัติและสั่งสอนสืบทอดกันมา ครูมนตรีจะถวายข้าวพระพุทธ ครูและพระภูมิเจ้าที่ทุกเช้าเวลา ๗.๐๐ น และบูชาพระ ครู และพระภูมิอีกครั้งหนึ่งในเวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. เป็นประจำทุกวัน ดังนั้น ห้องพระในบ้านครูมนตรีจึงปรากฏร่องรอยเขม่าควันธูปให้เห็นอยู่บนผนังและแผ่นฝ้า

ครูมนตรีใช้บ้านเป็นสถานที่ทำงานอีกแห่งหนึ่งของท่าน โต๊ะอาหารจึงเป็นทั้งโต๊ะรับแขกและโต๊ะทำงานไปพร้อมกัน นอกจากนั้นเตียงนอนยังเป็นสถานที่คิดแต่งเพลงโดยใช้นิ้วเคาะหัวเตียงแทนจังหวะซึ่งยังปรากฏร่องรอยอยู่จนถึงปัจจุบัน

บ้านของครูมนตรีแสดงให้เห็นลักษณะของบ้านครูได้อย่างชัดเจน คือ บ้านที่ไม่มีรั้ว เป็นบ้านที่เปิดรับแขกหรือศิษย์ที่จะมาเยี่ยมมาพูดคุยสอบถามได้ตลอดเวลา แม้ในยามค่ำคืน ครูมนตรีไม่ได้เอื้อเฟื้อแต่เพียงศิษย์ของท่านเท่านั้น แม้เพื่อนบ้านที่อยู่ในซอยเรวดีจะต้องการใช้เส้นทางติดต่อทางซอยพิชยนันท์

ท่านก็ทำสะพานทอดไว้ให้ใช้ได้โดยสะดวก

เมื่อท่านมาอยู่ที่บ้านหลังนี้ เกิดมีการจัดสรรที่ดินซอยพิชยนันท์ เจ้าของที่ดินจัดสรรรักดนตรีไทยจึงอำนวยความสะดวกด้วยการตัดถนนเข้ามายังบ้านของท่าน เพื่อให้ท่านใช้เป็นเส้นทางเข้าออกใหม่แทนซอยเรวดีเดิม และขอร้องให้ท่านช่วยตั้งชื่อซอยย่อยจำนวน ๒๔ ซอยให้เป็นชื่อเพลงไทย ครูมนตรีจึงเลือกเพลงมงคลตั้งชื่อซอยย่อยทั้งหมด ส่วนซอยบ้านของท่าน ท่านตั้งชื่อว่าซอยโสมส่องแสง ตามชื่อเพลงที่ท่านประพันธ์ จึงเป็นเหตุให้บ้านของท่านมีชื่อเรียกกันว่า บ้านโสมส่องแสง

บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ชีวิต-ผลงานของครูมนตรี ตราโมทและลักษณะของบ้านศิลปินครูคนไทยผู้กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีงาม แต่มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอเพียง ชั่วชีวิตผูกพันกับธรรมะคือธรรมชาติ มีความเสียสละและกตัญญูกตเวที และเมื่อครูมนตรี ตราโมท ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว นายศิลปี ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย กรมศิลปากร ทายาทของท่านได้เปิดสอนดนตรีไทยขึ้นเพื่ออนุรักษ์ทางเพลงของครูมนตรี ให้ชื่อว่า โรงเรียนศิษย์บ้านครูมนตรี ตราโมท

ส่วนนายญาณี ตราโมท สถาปนิกบุตรชายคนเล็กได้ปรับปรุงบ้านขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อปัญญา เริ่มเปิดให้ชมในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ครูมนตรี ตราโมท เมื่อวันที่ ๘-๙ เมษายน ๒๕๔๓ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อผดุงรักษาศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย และมอบข้อคิดแก่ผู้เยี่ยมชมว่า ความสำเร็จของชีวิตคือการได้สร้างผลงานที่ดีงามแก่สังคมมากกว่าความสำเร็จทางวัตถุเพียงอย่างเดียว ฉะนั้นบ้านจึงเป็นเพียงสถานที่ยืมอาศัยอยู่ชั่วชีวิตหนึ่งเท่านั้น

ประวัติและผลงาน

ครูมนตรี ตราโมท เดิมชื่อ บุญธรรม เป็นเด็กชนบทกำพร้า สุขภาพอ่อนแอ ท่านเกิดในเรือนแพหลังวัดสุวรรณภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๓ ปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ ท่านอยู่ในความอุปการะของญาติฝ่ายมารดาและหลวงตาสี เจ้าอาวาสวัดสุวรรณภูมิและเจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี ผู้มีความรู้ความสามารถในการสร้างเครื่องดนตรีไทย เมื่อเรียนจบมัธยมต้น ปัญหาสุขภาพทำให้ท่านต้องหันมาเรียนทางดนตรีไทยตั้งแต่วัยเด็ก ครูมนตรีเรียนดนตรีไทยกับครูสมบุญ นักฆ้องที่หอปีพาทย์วัดสุวรรณภูมิ ต่อมาศึกษาระดับสูงขึ้นในระดับการประพันธ์เพลงและฝึกหัดบรรเลงแตรวงเพิ่มเติมกับครูสมบุญ สมสุวรรณ ที่บ้านบางกะพร้อม จังหวัดสมุทรสงคราม

เมื่อถึงวัย ๑๗ ปี ครูมนตรีเข้ารับราชการในวังคือกรมมหรสพในสมัยรัชกาลที่ ๖ ซึ่งมีพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นเจ้ากรมและครูใหญ่ ท่านได้พิจารณาคัดเลือกให้ครูมนตรีเป็นนักดนตรีบรรเลงระนาดทุ้มประจำ "วงตามเสด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖" จึงนับว่าเป็นนักดนตรีวงตามเสด็จที่มีอายุน้อยที่สุด และถูกกำหนดให้เป็นผู้บรรเลงขิมถวายรัชกาลที่ ๖ ขณะทรงพระประชวร นับเป็นผู้นำขิมเข้าบรรเลงในวงหลวงเป็นคนแรก ครูมนตรีประพันธ์เพลงแรกเพื่อบรรเลงในกรมมหรสพ คือ เพลงต้อยตริ่ง ๓ ชั้น เมื่ออายุเพียง ๒๐ ปี

พ.ศ. ๒๔๗๘ ท่านได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ครูประจำโรงเรียนศิลปากรหรือวิทยาลัยนาฏศิลปในปัจจุบัน ด้วยความเป็นนักอ่านและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อยู่เสมอ ท่านเขียนตำราดนตรีไทยขึ้นใช้เป็นคนแรก ได้แก่ ดุริยางคศาสตร์ไทยภาควิชาการ เป็นตำราเรียนดนตรีไทยฉบับแรก การละเล่นของไทย ศัพท์สังคีตและบทความทางวิชาการจำนวนมาก รวมทั้งเป็นผู้สร้างหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ไทยขึ้นเพื่อใช้ในโรงเรียนนาฏศิลป กรมศิลปากร ผลงานการประพันธ์เพลงหรือบทละครของท่านได้รับการต้อนรับและยอมรับเป็นศิลปะประจำชาติ ดังเช่นผลงานเพลงระบำจำนวนเกือบ ๕๐ เพลง ทำให้ท่านได้รับการยกย่องให้เป็น "เจ้าแห่งเพลงระบำ"

พ.ศ. ๒๔๘๔ ครูมนตรีได้รับการครอบประสิทธิ์ประสาทให้เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานครอบครูมนตรี ตราโมท เป็นประธานเพื่อสืบทอดพิธีไหว้ครูโขนละครอีกครั้งหนึ่ง ครูมนตรีได้ทำหน้าที่ครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาดนตรีไทยให้กับสถาบันการศึกษาทั้งในสังกัดกรมศิลปากรและหน่วยงานสถานศึกษาทั่วไป โดยรักษาขนบประเพณีอย่างเคร่งครัดเป็นเวลาถึง ๓๘ ปี ท่านได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งเป็นราชบัณฑิตประเภทวิจิตรศิลป์ พ.ศ ๒๕๒๕ และราชบัณฑิตที่ปรึกษาตามลำดับ แม้เกษียณอายุราชการแล้วท่านยังได้รับเชิญให้ดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยและเป็นอาจารย์พิเศษในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ท่านสิ้นชีวิตเมื่อ วันอาทิตย์ที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ สิริรวมอายุกว่า ๙๕ ปี รวมเวลาที่ครูมนตรี ตราโมทปฏิบัติราชการถึง ๗๘ ปี ด้วยความเสียสละ อดทน และถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์และบุคคลทั่วไปโดยปราศจากอคติ ครูมนตรี ตราโมท ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาวชิรมงกุฎไทย มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก และทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จาก ๓ มหาวิทยาลัย รางวัลนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติปี พ.ศ. ๒๕๒๙ รางวัลพระเกี้ยวทองคำ พ.ศ. ๒๕๓๖ รางวัลศิลปินแห่งชาติประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๘ และรางวัลศิลปินอาเซียนปี ค.ศ. ๑๙๘๗ ทางด้านวรรณศิลป์ บทร้อยแก้วเฉลิมพระเกียรติพระนเรศวรมหาราชของท่านได้รับการคัดเลือกให้จารึกที่ฐานพระราชานุสาวรีย์อนุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ผลงานที่รู้จักกันแพร่หลายด้านเพลงไทยได้แก่ เพลงโหมโรงมหาราช เพลงโสมส่องแสง เพลงเขมรปี่แก้วทางสักวา เพลงขอมทรงเครื่อง เพลงอัศวลีลา เพลงระบำโบราณคดี เพลงระบำนพรัตน์ เพลงลาวกระทบไม้ เพลงสากล ได้แก่ เพลง ๒๔ มิถุนา เพลงในน้ำมีปลาในนามีข้าว เพลงรำวงงามแสงเดือน รำมาซิมารำ ดวงจันทร์วันเพ็ญ เป็นต้น

คำนิยมครูมนตรี ตราโมท

"ครูมนตรีเป็นคนที่มีขันติและโสรัจจะอย่างยิ่ง...ในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวายนี้ ครูมนตรี เป็นคนที่หาศัตรูไม่ได้ มีแต่คนรักคนนับถือทั้งนั้น ถ้าไม่รู้จักก็แล้วไป แต่ถ้ารู้จักแล้วต้องรักและนับถือทั้งนั้น" ....*ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช*

"อาจารย์มนตรีเป็นผู้ทรงความรู้และเป็นหลักสำคัญของวงการดนตรีไทยที่ยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน มีทั้งความรู้ความสามารถในส่วนตัวและการถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ มีความจำยอดเยี่ยมและเป็นคนละเอียดถี่ถ้วนในวิชาการ เป็นบรมครูของวงการดนตรีไทยที่มีผู้เคารพนับถือมากที่สุด"..*น.พ.พูนพิศ อมาตยกุล*

"บ้านครูมนตรี ตราโมทเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อปัญญา...เป็นบ้านของปราชญ์ และครูของแผ่นดินที่ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและยืนนานมาร่วมศตวรรษ" ....*ดร.ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม*

แผนที่แสดงเส้นทางสู่บ้านครูมนต์รี ตราโมท

การแสวงหาความรู้ที่บ้านครูมนตรี ตราโมท

กรุณาติดต่อล่วงหน้าที่ พิพิธภัณฑ์บ้านครูมนตรี ตราโมท บ้านเลขที่ ๘๑ หมู่ ๑๑ ซอยพิชยนันท์ ๒ (โสมส่องแสง) ถนนติวานนท์ ๓ ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๙๖๘๙๔๙๘,

๐๒-๕๒๗๕๒๕๗ มือถือ ๐๑-๖๔๕๕๔๔๕